GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2017 m. gegužės 18 d.[1]

Sujungtos bylos C-588/15 P ir C-622/15 P

LG Electronics Inc. (C-588/15 P),
Koninklijke Philips Electronics NV (C-622/15 P)
prieš

Europos Komisiją

„Apeliacinis skundas – Karteliai – Televizorių ir kompiuterių monitorių kineskopų pasaulinė rinka – Sprendimas, kuriuo konstatuojami du EB sutarties 81 straipsnio ir Europos ekonominės erdvės susitarimo 53 straipsnio pažeidimai – Susitarimai ir suderinti veiksmai dėl kainų, rinkų pasidalijimo, pajėgumų ir gamybos – Patronuojančiosios bendrovės atsakomybė už dukterinės bendrovės padarytą pažeidimą – Pranešimo apie kaltinimus siuntimas tik patronuojančiajai bendrovei – Teisė į gynybą“

Įžanga

1. Šiais apeliaciniais skundais apeliantės prašo panaikinti du Europos Sąjungos Bendrojo Teismo sprendimus: 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *LG Electronics / Komisija*[2] ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Philips / Komisija*[3], kuriais jis atmetė ieškinį dėl 2012 m. gruodžio 5 d. Komisijos sprendimo C(2012) 8839 *final* dėl procedūros pagal SESV 101 straipsnį ir EEE susitarimo 53 straipsnį panaikinimo (Byla COMP/39.437 – Televizorių ir kompiuterių monitorių kineskopai) (toliau – ginčijamas sprendimas) ir subsidiaraus reikalavimo sumažinti atitinkamas apeliantėms paskirtas baudas.

2. Šiais apeliaciniais skundais, sujungtais, kad būtų bendrai vykdoma žodinė proceso dalis ir priimtas galutinis sprendimas[4], visų pirma keliamas naujas klausimas dėl teisės į gynybą tuo atveju, kai dukterinės bendrovės pažeidimai priskiriami patronuojančiajai bendrovei. Tiksliau tariant, reikės nustatyti, ar patronuojančiosios bendrovės teisė į gynybą yra pažeidžiama, kai Europos Komisija jai siunčia pranešimą apie kaltinimus, tačiau jo nesiunčia dukterinei bendrovei, kurios veiksmai nagrinėjami, tuo atveju, pavyzdžiui, kai šiai dukterinei bendrovei yra iškeltas bankrotas ir dėl to patronuojančioji bendrovė niekaip negali prieiti prie jos dokumentų.

Bylų aplinkybės

3. Skundžiamuose sprendimuose nurodytas faktines bylos aplinkybes galima glaustai išdėstyti kaip nurodoma toliau.

1 Originalo kalba: prancūzų.

2 T-91/13, nepaskelbtas Rink., toliau – Sprendimas *LGE*, EU:T:2015:609.

3 T-92/13, nepaskelbtas Rink., toliau – Sprendimas *Philips*, EU:T:2015:605.

4 2017 m. vasario 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas.

4. Ginčijamame sprendime Komisija nusprendė, kad pagrindiniai elektroninių vamzdžių (toliau – CRT) gamintojai pasauliniu mastu pažeidė SESV 101 straipsnį ir 1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimo (OL L 1, 1994, p. 3) 53 straipsnį tuo, kad dalyvavo darant du atskirus pažeidimus, susijusius su, viena vertus, kompiuterių monitorių spalvotųjų kineskopų (toliau – CDT) rinka ir, kita vertus, su televizorių spalvotųjų kineskopų (toliau – CPT) rinka.

5. *LG Electronics Inc.* (toliau – LGE) yra plačiajai visuomenei skirtos elektronikos prekių tiekėja. *Koninklijke Philips Electronics NV* (toliau – *Philips*) yra *Philips* grupės kontroliuojančioji ir patronuojančioji bendrovė, kurios specializacija – elektronikos prekės.

6. LGE ir *Philips* gamino CRT iki 2001 m. liepos 1 d. Tą dieną abi apeliantės perdavė visą savo veiklą CRT srityje bendrai įmonei – LPD grupei, kuriai vadovavo bendrovė *LG Philips Displays Holding BV*.

7. Ginčijamame sprendime Komisija nusprendė, kad LGE ir jos dukterinės bendrovės ir *Philips* dukterinės bendrovės dalyvavo karteliuose, susijusiuose su CDT ir CPT iki CRT veiklos perdavimo LPD grupei momento – 2001 m. liepos 1 d. Taigi, tuo remiantis LGE ir *Philips* buvo pripažintos atsakingomis už du pažeidimus.

8. Be to, Komisija nusprendė, kad apeliantes, kaip patronuojančiąsias bendroves, taip pat reikėtų laikyti kartu ir solidariai atsakingomis už LPD grupės dalyvavimą karteliuose, susijusiuose su CDT ir CPT, laikotarpiu nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2006 m. sausio 30 d.

9. Ginčijamo sprendimo 1 straipsnio 1 dalies c ir d punktuose Komisija konstatavo, kad su CDT susijusiame kartelyje *Philips* dalyvavo nuo 1997 m. sausio 28 d. iki 2006 m. sausio 30 d., o LGE – nuo 1996 m. spalio 24 d. iki 2006 m. sausio 30 d. Ginčijamo sprendimo 1 straipsnio 2 dalies f ir g punktuose Komisija taip pat nusprendė, kad su CPT susijusiame kartelyje *Philips* dalyvavo nuo 1999 m. rugsėjo 21 d. iki 2006 m. sausio 30 d., o LGE – nuo 1997 m. gruodžio 3 d. iki 2006 m. sausio 30 d.

10. Ginčijamo sprendimo 2 straipsnio 1 dalies c–e punktuose Komisija dėl su CDT susijusio pažeidimo *Philips* skyrė 73 185 000 EUR baudą, LGE – 116 536 000 EUR baudą, o 69 048 000 EUR baudą skyrė abiem šioms bendrovėms, atsakingoms kartu ir solidariai. Ginčijamo sprendimo 2 straipsnio 2 dalies c–e punktuose Komisija dėl su CPT susijusio pažeidimo *Philips* skyrė 240 171 000 EUR baudą, LGE – 179 061 000 EUR baudą ir 322 892 000 EUR baudą skyrė abiem šioms bendrovėms, atsakingoms kartu ir solidariai.

Procesas Bendrajame Teisme ir skundžiami sprendimai

11. 2013 m. vasario 14 ir 15 d. Bendrojo Teismo kanceliarija gavo atitinkamai LGE ir *Philips* ieškinius, kuriais jos prašė panaikinti ginčijamą sprendimą tiek, kiek jis susijęs su kiekviena iš jų, arba, nepatenkinus šio reikalavimo, sumažinti baudas, kurios buvo skirtos šiuo sprendimu.

12. Savo ieškiniui pagrįsti LGE nurodė septynis ieškinio dėl panaikinimo pagrindus. Pirmasis pagrindas grindžiamas LGE teisės į gynybą pažeidimu, nes LPD grupė nebuvo įtraukta į procesą. Sprendimo *LGE* 67–91 punktuose Bendrasis Teismas išnagrinėjo ir atmetė šį pagrindą kaip netinkamą ar bet kokiu atveju nepagrįstą. Bendrasis Teismas taip pat atmetė kitus LGE nurodytus pagrindus ir galiausiai atmetė visą jos ieškinį.

13. Grįsdama savo ieškinį *Philips* nurodė aštuonis ieškinio dėl panaikinimo pagrindus. Antrasis pagrindas buvo grindžiamas SESV 101 straipsnio, Europos ekonominės erdvės susitarimo 53 straipsnio, Reglamento (EB) Nr. 1/2003[5] 27 straipsnio 1 dalies, teisės į gynybą, įskaitant teisę būti išklausytam, ir gero administravimo principo pažeidimu, nes Komisija nepripažino LPD grupės atsakinga už pažeidimus, kuriais ji kaltinama. Šį pagrindą Bendrasis Teismas išnagrinėjo ir atmetė Sprendimo *Philips* 74–99 punktuose. Bendrasis Teismas taip pat atmetė kitus *Philips* nurodytus pagrindus ir galiausiai atmetė visą jos ieškinį.

Šalių reikalavimai

14. LGE Teisingumo Teismo prašo (byla C-588/15 P):

– panaikinti Sprendimą *LGE*,

– panaikinti ginčijamo sprendimo 1 straipsnio 1 dalies d punktą, 2 dalies g punktą, 2 straipsnio 1 dalies d ir e punktus ir 2 dalies d ir e punktus,

– sumažinti jai paskirtas baudas ir

– priteisti iš Komisijos bylinėjimosi abiejose instancijose išlaidas.

15. *Philips* Teisingumo Teismo prašo (byla C-622/15 P):

– panaikinti Sprendimą *Philips*,

– panaikinti ginčijamo sprendimo 1 straipsnio 1 dalies c punktą, 2 dalies f punktą, 2 straipsnio 1 dalies c ir e punktus ir 2 dalies c ir e punktus,

– sumažinti jai paskirtas baudas ir

– priteisti iš Komisijos bylinėjimosi abiejose instancijose išlaidas.

16. Komisija Teisingumo Teismo prašo atmesti apeliacinius skundus ir priteisti iš apeliančių bylinėjimosi išlaidas.

Analizė

17. Savo ieškiniams pagrįsti LGE ir *Philips* pateikia atitinkamai tris ir keturis pagrindus, kurie iš dalies sutampa.

18. Laikydamasis Teisingumo Teismo pageidavimo analizuosiu tik LGE pateikto apeliacinio skundo pirmąjį pagrindą ir *Philips* pateikto apeliacinio skundo antrąjį pagrindą, kurie abu yra grindžiami teisės į gynybą pažeidimu dėl to, kad pranešimas apie kaltinimus nebuvo nusiųstas bendrai jų dukterinei bendrovei LPD grupei.

5 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties [101] ir [102] straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1).

Skundžiami sprendimai

Sprendimas LGE

19. Savo pirmuoju pagrindu pirmojoje instancijoje LGE tvirtino, kad Komisija pažeidė jos teisę į gynybą, pranešimo apie kaltinimus ir ginčijamo sprendimo nenusiuntusi LPD grupei.

20. Bendrasis Teismas šį pagrindą išnagrinėjo ir atmetė Sprendimo *LGE* 67–91 punktuose.

21. Viena vertus, Bendrasis Teismas, priminęs jurisprudenciją, susijusią su teisės į gynybą užtikrinimu ir patronuojančiosios bendrovės pripažinimu atsakinga, nusprendė, kad Komisija negali būti kaltinama padariusi pažeidimą dėl to, kad LPD nebuvo pripažinta atsakinga už pažeidimą, ir dėl to, kad ieškovės argumentai, kuriais siekiama įrodyti, kad buvo pažeista jos teisė į gynybą, yra netinkami (Sprendimo *LGE* 68–83 punktai).

22. Kita vertus, Sprendimo *LGE* 84–91 punktuose Bendrasis Teismas, reaguodamas į LGE argumentą, grindžiamą tuo, kad ji negalėjo pasinaudoti savo teise į gynybą, nes neturėjo priėjimo prie LPD grupės dokumentų, atmetė šį pagrindą kaip nepagrįstą. Šiuo klausimu Bendrasis Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant į tai, jog šie dokumentai nebuvo tarp tų, kuriais Komisija rėmėsi priimdama ginčijamą sprendimą, ieškovė negali pagrįstai tvirtinti, kad jai buvo trukdoma išsakyti savo poziciją dėl dokumentų, kuriais rėmėsi ši institucija (Sprendimo *LGE* 85 punktas).

23. Toliau Bendrasis Teismas pažymėjo, kad vadovaudamasi bendra apdairumo pareiga net ir bendros įmonės likvidavimo teismine tvarka aplinkybėmis ieškovė privalėjo užtikrinti tinkamą informacijos apskaitos dokumentuose ir archyvuose saugojimą, kad būtų galima atsekti jos veiklą, visų pirma siekiant turėti įrodymų teisminių arba administracinių procedūrų atveju (Sprendimo *LGE* 86 ir 87 punktai), neatsižvelgiant į sunkumus, kurių kyla dėl Nyderlandų bankroto teisės ir LPD grupės likvidatoriaus nebendradarbiavimo (Sprendimo *LGE* 88 ir 89 punktai).

24. Galiausiai Bendrasis Teismas taip pat pažymėjo, kad net jeigu Komisija ir nebuvo formaliai įtraukusi LPD grupės į administracinę procedūrą, įvairioms šios grupės bendrovėms ji teikė prašymus suteikti informacijos ir atliko patikrinimus jų patalpose (Sprendimo *LGE* 90 punktas).

Sprendimas Philips

25. Pirmojoje instancijoje pateikto antrojo pagrindo antroje dalyje *Philips* tvirtino, kad Komisija, neįtraukdama LPD grupės į administracinę procedūrą, jai trukdė susipažinti su informacija, kuri reikalinga gynybai.

26. Bendrasis Teismas šį pagrindą išnagrinėjo ir atmetė Sprendimo *Philips* 90–99 punktuose.

27. Bendrasis Teismas, priminęs jurisprudenciją, susijusią su teisės į gynybą užtikrinimu ir patronuojančiosios bendrovės pripažinimu atsakinga, nusprendė, kad Komisija, LPD grupės nepripažindama atsakinga už savo veiksmus, nepadarė jokio pažeidimo (Sprendimo *Philips* 91–97 punktai).

28. Be to, Bendrasis Teismas pažymėjo, kad vadovaujantis bendra apdairumo pareiga net ir bendros įmonės likvidavimo teismo tvarka aplinkybėmis ieškovė privalėjo užtikrinti tinkamą informacijos apskaitos dokumentuose ir archyvuose saugojimą, kad būtų galima atsekti jos veiklą visų pirma siekiant turėti įrodymų teisminių arba administracinių procedūrų atveju. Bet kuriuo atveju Bendrasis Teismas pažymėjo, kad iš bylos medžiagos matyti, jog Komisija teikė įvairioms LPD grupės bendrovėms prašymus suteikti informacijos (Sprendimo *Philips* 97 punktas).

29. Be to, Bendrasis Teismas pažymėjo, kad bendradarbiaudama ir taip siekdama baudos sumažinimo ieškovė pateikė Komisijai informacijos dėl LPD grupės dalyvavimo kartelyje, o tai reiškia, kad šiuo atžvilgiu ji turėjo daug informacijos, kurią ji galėjo panaudoti, kad galėtų veiksmingai gintis (Sprendimo *Philips* 98 punktas).

Šalių argumentai

LGE argumentai

30. LGE tvirtina, kad konstatavęs, jog Komisija, nuspręsdama pranešimo apie kaltinimus nesiųsti LPD grupei, nepažeidė jos teisių į gynybą, Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą.

31. Pirmiausia LGE ginčija pirmojo pagrindo kaip netinkamo atmetimą pirmojoje instancijoje (Sprendimo *LGE* 83 punktas). Ji tvirtina, kad šio sprendimo 73–82 punktuose išdėstytuose motyvuose aptariamas kitas klausimas, kuris nebuvo pateiktas Bendrajam Teismui, t. y. klausimas, ar Komisija suklydo pripažindama LGE atsakomybę už pažeidimą. Jos nuomone, išvada, kad Komisija galėjo LGE pripažinti atsakinga, nelemia, kad jos ieškinio pagrindas, grindžiamas teisės į gynybą pažeidimu, tampa netinkamas.

32. LGE kaltina Bendrąjį Teismą, kad šis pripažino Komisijai neribotą diskreciją nuspręsti, kam turi būti siunčiamas pranešimas apie kaltinimus – patronuojančiajai bendrovei ar dukterinei bendrovei.

33. LGE nuomone, tam tikromis aplinkybėmis, kaip antai šiuo atveju, naudojantis šia diskrecija turi būti gerbiama teisė į gynybą. Iš Sprendimo *Komisija / Tomkins*[6] matyti, kad dukterinei bendrovei pateikus kaltę paneigiančių įrodymų, grindžiamų jos apskaitos dokumentais arba pokalbiais su darbuotojais, jais automatiškai gali pasinaudoti ir patronuojančioji bendrovė. Todėl galimybė patronuojančiajai bendrovei naudotis savo teise į gynybą priklauso nuo to, ar į procedūrą įtraukiama jos dukterinė bendrovė.

34. LGE tvirtina, kad jeigu nagrinėjamu atveju LPD grupė būtų buvusi pakviesta gintis ir jai būtų pavykę pateikti kaltę paneigiančių įrodymų, ji būtų galėjusi jais pasinaudoti automatiškai. Todėl LGE, remdamasi Sprendimu *Solvay / Komisija*[7], tvirtina, kad jeigu Komisija pranešimą apie kaltinimus būtų nusiuntusi LPD grupei, ji būtų galėjusi pateikti jos gynybai reikšmingų įrodymų.

35. Be to, praktika, kuria remiantis kreipiamasi tiek į dukterinę bendrovę, tiek į patronuojančiąją bendrovę, kildinama iš Komisijos procedūrų vadovo SESV 101 ir 102 straipsnių taikymo srityje[8]. Tai, kad Komisija nusiuntė LPD grupei klausimynus, neturi reikšmės, nes klausimynai, kaip kaltę paneigiančių įrodymų šaltinis, nėra lygiaverčiai pranešimui apie kaltinimus. Atsakovas turi žinoti kaltinimus, tik tada jis gali visapusiškai naudotis savo teise į gynybą.

36. Antra, LGE kritikuoja Sprendimo *LGE* motyvus, dėl kurių jos pagrindas buvo atmestas kaip nepagrįstas.

37. LGE mano, kad to, jog ji galėjo pateikti savo pastabas dėl Komisijos kaltinimų, ir kad Komisija galėjo gauti informacijos iš LPD grupės, nepakanka, kad teisė į gynybą būtų užtikrinta. Be to, LGE kritikuoja Bendrojo Teismo teiginį, kad ji privalėjo užtikrinti tinkamą informacijos savo apskaitos dokumentuose ir archyvuose saugojimą, kuri leistų atsekti bendros įmonės veiklą (Sprendimo *LGE*

6 2013 m. sausio 22 d. sprendimas (C-286/11 P, EU:C:2013:29, 39 punktas)

7 2011 m. spalio 25 d. sprendimas (C-109/10 P, EU:C:2011:686, 62 punktas).

8 *Manual of procedure for the application of Articles 101 and 102 TFEU, 2012.* Žr. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/information_en.html (toliau – Komisijos procedūrų vadovas).

86 punktas). Ši pareiga yra susijusi su atveju, kai patronuojančioji bendrovė perduoda dukterinę bendrovę trečiajai šaliai ir gali veiksmingai sutartinėmis priemonėmis užtikrinti tolimesnę prieigą prie dokumentų. LGE pažymi praradusi savo dukterinės bendrovės kontrolę dėl pastarosios bankroto, o bankroto administratorius neprivalo jai suteikti nuolatinės prieigos prie dokumentų.

„Philips“ argumentai

38. *Philips* tvirtina, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą, kai nusprendė, kad Komisija, pranešimo apie kaltinimus nenusiuntusi LPD grupei, nepadarė jokio procedūrinio pažeidimo (Sprendimo *Philips* 75–82 punktai).

39. *Philips* neginčija, kad Komisija gali pripažinti, jog lemiamą įtaką dukterinės bendrovės veiksmams turėjusi patronuojančioji bendrovė yra atsakinga už pažeidimą. Ji pažymi, kad tai neišsprendžia klausimo, ar Komisija privalo abu subjektus įtraukti į administracinę procedūrą. Ji tvirtina, kad šiuo atveju jos atsakomybė yra „tik išvestinė“ iš jos dukterinės bendrovės atsakomybės ir kad, tiesiogiai LPD grupės nepripažinus atsakinga, jos, kaip patronuojančiosios bendrovės, atsakomybė „viršija“ aptariamos dukterinės bendrovės atsakomybę, kaip tai suprantama pagal Sprendimą *Total / Komisija*[9].

40. *Philips* nurodo, kad per administracinę procedūrą jos dukterinė bendrovė jau nepriklausė tai pačiai įmonei, atsižvelgiant į tai, kad nuo 2006 m. sausio 30 d. ją valdė likvidatorius. *Philips* tvirtina, jog dėl to, kad jos dukterinė bendrovė nebuvo įtraukta į administracinę procedūrą ir negavo pranešimo apie kaltinimus, ji neturėjo nei galimybės, nei pareigos gintis nuo Komisijos kaltinimų. Be to, dokumentus, susijusius su grupės veikla, turėjo tik LPD grupės likvidatorius ir tik jis turėjo prieigą prie reikiamų darbuotojų. Atsižvelgdama į dukterinės bendrovės bankrotą *Philips* tvirtina, kad jai buvo neįmanoma prieiti prie šių dokumentų, kad galėtų gauti gynybai reikalingus įrodymus.

41. *Philips* tvirtina, kad Komisija turėjo atsižvelgti į tai, kad ji prarado savo dukterinės bendrovės kontrolę ir nebeturėjo prieigos prie LPD grupės dokumentų. *Philips* tvirtina, kad jeigu Komisija būtų į administracinę procedūrą įtraukusi LPD grupę, ji būtų turėjusi galimybę gintis ir taip būtų galėjusi geriau užtikrinti savo gynybą. Taigi, Komisijos sprendimas į administracinę procedūrą neįtraukti LPD grupės užkirto kelią *Philips* visapusiškai pasinaudoti savo teise į gynybą.

Komisijos argumentai

42. Komisija tvirtina, kad aptariami pagrindai yra nepriimtini, nes jie susiję su faktinių aplinkybių vertinimu, ir kad bet kuriuo atveju jie nėra pagrįsti.

43. Komisija teigia, kad pagal suformuotą jurisprudenciją[10] ji turi galimybę baudą skirti vienam arba kitam subjektui – patronuojančiajai arba dukterinei bendrovei – kurie sudaro įmonę. Komisijos tvirtinimu, apeliantės neteisingai teigia, kad sušvelninus dukterinės bendrovės atsakomybę kartu automatiškai sušvelnėtų ir patronuojančiosios bendrovės atsakomybė. Nėra jokio pagrindo sušvelninti patronuojančiosios bendrovės atsakomybę tuo atveju, kai procedūros pažeidimai daro neigiamą poveikį dukterinės bendrovės teisėms, pavyzdžiui, kai dukterinei bendrovei nėra tinkamai pranešta apie kaltinimus.

9 2015 m. rugsėjo 17 d. sprendimas (C-597/13 P, EU:C:2015:613, 35 ir 38 punktai).

10 2011 m. kovo 3 d. Sprendimas *Siemens et VA Tech Transmission & Distribution / Komisija* (T-122/07–T-124/07, EU:T:2011:70, 151 punktas) ir 2012 m. birželio 27 d. Sprendimas *Bolloré / Komisija* (T-372/10, EU:T:2012:325, 50 punktas).

44. Be to, Komisija tvirtina, kad Sprendime *Solvay / Komisija* [11] priimtas sprendimas nėra taikytinas šiuo atveju. Ji teigia, kad tas sprendimas susijęs su susipažinimu su Komisijos bylos medžiaga, ir juo negali būti remiamasi tam, kad būtų teigiama, jog Komisija turi užtikrinti prieigą prie informacijos, kurios ji neturi. Šiuo atveju Komisija svarbią informaciją gavo iš LPD grupės, jai pateikusi klausimyną ir atlikusi patikrinimą. Gindama savo teises LGE turėjo galimybę susipažinti su šia informacija. Komisija neprivalo užtikrinti, kad kitos bendrovės nei atsakovė būtų skatinamos pateikti kaltę paneigiančius įrodymus. Reaguodama į LGE argumentą, grindžiamą Komisijos procedūrų vadovu, pastaroji pažymi, kad šis vadovas nėra privalomas ir gali būti pritaikomas atsižvelgiant į konkretų atvejį, taigi nukrypimo nuo Procedūrų vadovo nepakanka norint įrodyti teisės klaidą.

45. Komisija teigia, kad Bendrasis Teismas neišaiškino, kad prieigos prie dukterinės bendrovės dokumentų išsaugojimo srityje patronuojančiųjų bendrovių apdairumo pareiga yra absoliuti. Priešingai, Bendrasis Teismas išnagrinėjo bylos aplinkybes ir nurodė, kad LGE ir *Philips* palaikė glaudžius santykius su LPD grupe per visą pažeidimo laikotarpį ir todėl galėjo savo archyvuose ar kitomis priemonėmis išsaugoti svarbią informaciją.

Vertinimas

Dėl apeliacinių skundų apimties

46. Sąlygos, kuriomis patronuojančioji bendrovė gali būti laikoma atsakinga už savo dukterinės bendrovės dalyvavimą kartelyje, yra nustatytos suformuotoje jurisprudencijoje.

47. Reikia priminti, kad Sąjungos konkurencijos teisė taikoma įmonių, t. y. ūkio subjektų, kurie teisės požiūriu gali būti sudaryti iš daugelio fizinių arba juridinių asmenų, veiklai. Kai toks ūkio subjektas pažeidžia konkurencijos taisykles, pagal asmeninės atsakomybės principą jis turi atsakyti už pažeidimą. Vėliau pažeidimas turi būti vienareikšmiškai inkriminuotas juridiniam asmeniui, kuriam bus adresuotas pranešimas apie kaltinimus ir Komisijos sprendimas [12].

48. Pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją atsakomybė už dukterinės bendrovės elgesį gali tekti patronuojančiajai bendrovei, kai, nors ir turėdama savarankišką teisinį subjektiškumą, dukterinė bendrovė savarankiškai nesprendžia dėl savo elgesio rinkoje. Iš tiesų tokiu atveju patronuojančioji bendrovė ir dukterinė bendrovė yra viena įmonė pagal SESV 101 straipsnį, taigi sprendimą Komisija gali adresuoti patronuojančiajai bendrovei, nenustatant jai reikalavimo įrodyti asmeninį šios bendrovės dalyvavimą darant pažeidimą [13].

49. Vis dėlto dar neseniai šiuo klausimu būta prieštaringų nuomonių, susijusių su paties mechanizmo, leidžiančio patronuojančiąją bendrovę, nedalyvavusią darant pažeidimą, pripažinti atsakinga, koncepcija [14]. Iš tiesų, viena vertus, Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokiu atveju kaip šis patronuojančioji bendrovė „laikytina pati padariusi“ Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimą [15]. Kita vertus, Teisingumo Teismas nusprendė, kad patronuojančiosios bendrovės atsakomybė yra „tik išvestinė“ iš dukterinės bendrovės atsakomybės [16].

11 2011 m. spalio 25 d. Sprendimas *Solvay / Komisija* (C-109/10 P, EU:C:2011:686, 62 punktas).

12 Žr. 2009 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-97/08 P, EU:C:2009:536, 54–57 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

13 Žr. 2009 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-97/08 P, EU:C:2009:536, 58 ir 59 punktai) ir 2016 m. birželio 16 d. Sprendimą *Evonik Degussa ir AlzChem / Komisija* (C-155/14 P, EU:C:2016:446, 27 punktas).

14 Žr. generalinio advokato N. Wahl išvadą byloje *Nobel ir kt. / Komisija* (C-516/15 P, EU:C:2016:1004, 52–69 punktai).

15 2013 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *Kendrion / Komisija* (C-50/12 P, EU:C:2013:771, 55 punktas) ir 2014 m. balandžio 10 d. Sprendimas *Komisija ir kt. / Siemens Österreich ir kt.* (C-231/11 P–C-233/11 P, EU:C:2014:256, 47 punktas).

16 2013 m. sausio 22 d. Sprendimas *Komisija / Tomkins* (C-286/11 P, EU:C:2013:29, 37, 39, 43 ir 49 punktai) ir 2015 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Total / Komisija* (C-597/13 P, EU:C:2015:613, 38 punktas).

50. Neseniai priimtame sprendime Teisingumo Teismas pažymėjo, kad patronuojančioji bendrovė, kuriai inkriminuotas neteisėtas dukterinės bendrovės elgesys, yra asmeniškai baudžiama už Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimą, kurį ji pati yra pripažinta padariusi dėl dukterinei bendrovei daromos lemiamos įtakos, kuri leido jai lemti pastarosios elgesį rinkoje [17]. Taigi tuo atveju, kai patronuojančiosios bendrovės atsakomybė kildinama iš dukterinės bendrovės elgesio, antikonkurenciniai veiksmai vis tiek laikomi padarytais pačios šios bendrovės, nes ji ir jos dukterinė bendrovė buvo vienas ekonominis vienetas [18].

51. Reikia pažymėti, kad šie apeliaciniai skundai yra neabejotinai susiję su panašia problematika, tačiau šiuo atveju vertinama daug siauriau, t. y. ar patronuojančioji bendrovė gali veiksmingai pasinaudoti teisėmis į gynybą, kai per administracinę procedūrą ji jau nebekontroliuoja savo buvusios dukterinės bendrovės.

52. Nagrinėjamuose apeliaciniuose skunduose patronuojančiosios bendrovės apeliantės neginčija atsakomybės už savo bendros dukterinės bendrovės LPD grupės nusikalstamo elgesio inkriminavimą. Abiejuose apeliaciniuose skunduose suformuluoti pagrindai yra iš principo grindžiami teisės į gynybą užtikrinimo principo pažeidimu, kuris padarytas dėl to, kad Komisija nenusiuntė LPD grupei pranešimo apie kaltinimus ir dėl to, kad apeliantės negalėjo remtis galimais kaltę paneigiančiais įrodymais, kuriuos ši dukterinė bendrovė būtų galėjusi pateikti gindamasi pati [19].

Dėl tariamo teisės į gynybą pažeidimo

53. Pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, Bendrojo Teismo taikytą šioje byloje [20], teisės į gynybą paisymas vykdant administracines procedūras konkurencijos srityje yra bendrasis Sąjungos teisės principas [21].

54. Teisė būti išklausytam reiškia, kad asmeniui, dėl kurio pradėtas tyrimas, per administracinę procedūrą suteikiama galimybė tinkamai išdėstyti savo nuomonę dėl nagrinėjamų faktinių aplinkybių tikrumo ir reikšmingumo ir dėl Komisijos grindžiant pažeidimą panaudotų dokumentų [22].

55. Apeliaciniuose skunduose keliamas klausimas, ar šių reikalavimų yra laikomasi patronuojančiosios bendrovės atžvilgiu tuo atveju, kai Komisija nusprendžia kartelyje dalyvavusiai dukterinei bendrovei nesiųsti pranešimo apie kaltinimus, tačiau jai yra iškelta bankroto byla, ir patronuojančioji bendrovė neturi prieigos prie jos turimų dokumentų ir darbuotojų.

17 2017 m. balandžio 27 d. Sprendimas *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-516/15 P, EU:C:2017:314, 56 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

18 Šiuo klausimu žr. 2017 m. balandžio 27 d. Sprendimą *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-516/15 P, EU:C:2017:314, 72 ir 73 punktai).

19 Savo dublike LGE visų pirma nurodo, kad ji Komisiją kaltina pažeidimu ne dėl to, kad ji nepriskyrė atsakomybės dukterinei bendrovei, bet dėl to, kad dukterinei bendrovei nenusiuntusi pranešimo apie kaltinimus ji pažeidė LGE teisę į gynybą.

20 Žr. Sprendimo *LGE* 68–70 punktus ir Sprendimo *Philips* 91–93 punktus.

21 1979 m. vasario 13 d. Sprendimas *Hoffmann-La Roche / Komisija* (85/76, EU:C:1979:36, 9 punktas). Taip pat žr. 2009 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Prym ir Prym Consumer / Komisija* (C-534/07 P, EU:C:2009:505, 26 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

22 Žr. 2009 m. liepos 9 d. Sprendimą *Archer Daniels Midland / Komisija* (C-511/06 P, EU:C:2009:433, 88 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

56. Reikia pažymėti, kad Reglamento Nr. 1/2003 27 straipsnio 1 dalyje [23] numatytas pranešimas apie kaltinimus yra esminė procesinė apsaugos priemonė, kuria taikomas teisės į gynybą užtikrinimo principas, kadangi ji leidžia jo adresatui veiksmingai pateikti argumentus prieš jį pradėtoje procedūroje [24]. Pranešime apie kaltinimus turi būti vienareikšmiškai nurodytas fizinis arba juridinis asmuo, kuriam galės būti skirtos baudos, ir jis turi būti adresuotas šiam asmeniui, nurodant, kaip koks subjektas jis kaltinamas dėl įtariamų faktinių aplinkybių [25].

57. Taigi, pranešimu apie kaltinimus siekiama kiekvienam juridiniam asmeniui, įtrauktam į administracinę procedūrą konkurencijos srityje, pačiam pasinaudoti savo teisėmis į gynybą.

58. Todėl negalima manyti, kad patronuojančiosios bendrovės, gavusios pranešimą apie kaltinimus, atžvilgiu šios procesinės apsaugos priemonės nesilaikoma vien dėl to, kad pranešimas apie kaltinimus nebuvo nusiųstas kitam juridiniam asmeniui, t. y. jos dukterinei bendrovei, tiesiogiai dalyvavusiai darant pažeidimą.

59. Manau, ši išvada taikytina nepaisant to, kad galimi kaltę paneigiantys įrodymai, kuriuos dukterinė bendrovė pateikia atsakydama į pranešimą apie kaltinimus, gali būti naudingi patronuojančiajai bendrovei.

60. Net atsižvelgdamas į ypatingą atvejį, kai tas pats pažeidimas gali būti inkriminuojamas keliems juridiniams asmenims, sudarantiems tą patį ūkio subjektą, nemanau, kad pažeidimo inkriminavimas juridiniam asmeniui galėtų būti vertinamas kaip kitų juridinių asmenų, kurie savarankiškai naudojasi savo teisėmis į gynybą, gynybos argumentas.

61. Kaip matyti iš Reglamento Nr. 1/2003 27 straipsnio 1 dalies, pranešimo apie kaltinimus nusiuntimas yra privalomas procedūrinis reikalavimas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad sprendimo, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, adresatas galėtų naudotis teisėmis į gynybą [26]. Kadangi Komisija teisėtai nusprendė nepatraukti dukterinės bendrovės atsakomybėn – nagrinėjamuose apeliaciniuose skunduose tas neginčijama [27] – jai negali būti nustatyta pareiga šiai dukterinei bendrovei nusiųsti pranešimą apie kaltinimus.

62. Darytina išvada, kad, kaip teisingai šiuo atveju nusprendė Bendrasis Teismas (Sprendimo *LGE* 83 punktas, Sprendimo *Philips* 97 punkto pirmas sakinys), formalaus pažeidimo inkriminavimo dukterinei bendrovei nebuvimas ir pranešimo apie kaltinimus nenusiuntimas jai nėra pažeidimas, kuriuo gali būti pažeistos šios grupės patronuojančiųjų bendrovių teisės į gynybą.

63. Vis dėlto apeliantės tvirtina, kad kitaip yra tuo atveju, kai tiesiogiai kartelyje dalyvavusios dukterinės bendrovės dokumentai yra neprieinami jos patronuojančiosioms bendrovėms. Šiuo klausimu jos tvirtina, kad tokiu atveju teisių į gynybą pažeidimas grindžiamas tuo, kad jos negalėjo pasinaudoti galimais jų kaltę paneigiančiais įrodymais, kuriuos būtų galėjusi pateikti dukterinė bendrovė.

23 Šioje nuostatoje numatyta, kad, prieš priimant sprendimą dėl pažeidimo, asmenims, dėl kurių pradėta procedūra, Komisija suteikia galimybę pateikti savo pastabas dėl jos nurodytų kaltinimų.

24 2009 m. rugsėjo 3 d. Sprendimas *Papierfabrik August Koehler ir kt. / Komisija* (C-322/07 P, C-327/07 P ir C-338/07 P, EU:C:2009:500, 38 ir 39 punktai) ir 2009 m. rugsėjo 10 d. Sprendimas *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-97/08 P, EU:C:2009:536, 57 punktas).

25 2009 m. rugsėjo 10 d. Sprendimas *Akzo Nobel ir kt. / Komisija* (C-97/08 P, EU:C:2009:536, 57 punktas). Šis reikalavimas taip pat aiškiai išdėstytas Komisijos procedūrų vadove dėl SESV 101 ir 102 punktų taikymo [5 punkto 1 papunktis, p. 116], kuriuo remiasi apeliantės: „While the subject of the competition rules is an *undertaking*, each legal entity that may be liable for the infringement within the undertakings must individually receive, as an addressee, [a Statement of Objections] […] It is therefore important to make sure that the [Statement of Objections] is addressed to all possible legal entities (parent companies and subsidiaries) that may be held jointly and severally liable for the infringement <…> The final decision cannot be addressed to legal entities which, although they may be considered to be responsible for the infringements, were not an addressee of the [Statement of Objections]“.

26 Šiuo klausimu žr. 1983 m. birželio 7 d. Sprendimą *Musique Diffusion française ir kt. / Komisija* (100/80–103/80, EU:C:1983:158, 10 punktas) ir 2009 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Papierfabrik August Koehler ir kt. / Komisija* (C-322/07 P, C-327/07 P ir C-338/07 P, EU:C:2009:500, 36 punktas).

27 Žr. šios išvados 52 punktą.

64. Šis argumentas manęs neįtikina.

65. Manau, apeliantės neteisingai remiasi Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusia su kaltę paneigiančių įrodymų atskleidimu, visų pirma Sprendimu *Solvay / Komisija* [28].

66. Ši jurisprudencija [29] susijusi su susipažinimu su Komisijos byloje esančia kaltę paneigiančia informacija. Apeliančių argumentai nagrinėjamuose apeliaciniuose skunduose nesusiję nei su susipažinimu su Komisijos byloje esančia informacija, nei, beje, su kita Komisijos per administracinę procedūrą surinkta informacija [30], jie susiję su susipažinimu su informacija, kurią Komisija galbūt būtų turėjusi, jeigu LPD grupė ją būtų pateikusi.

67. Reikia pažymėti, kad procedūras konkurencijos srityje reglamentuojančiose nuostatose yra numatytos priemonės, kuriomis naudodamasi Komisija gauna įrodymus, ir susipažinimo su byla taisyklės, leidžiančios suinteresuotosioms šalims susipažinti su Komisijos turima informacija [31].

68. Kaip matyti iš Sprendimo *LGE* 92 punkto ir Sprendimo *Philips* 97 punkto, šiuo atveju Komisija pateikė LPD grupės bendrovėms prašymus suteikti informacijos ir šios grupės patalpose atliko patikrinimus. Tokiomis aplinkybėmis, jeigu apeliantės manė, kad tyrimo priemonės, kurių LPD grupės atžvilgiu ėmėsi Komisija, buvo nepakankamos, jos turėjo imtis iniciatyvos ir paprašyti Komisijos imtis kitų tinkamų priemonių, kad būtų surinkta šios grupės turima svarbi informacija.

69. Atsižvelgdamas į viską, kas išdėstyta, Bendrasis Teismas, remdamasis Sprendimo *LGE* 68–83 punktuose ir Sprendimo *Philips* 91–97 punktuose išdėstytais motyvais, pagrįstai atmetė kiekvienos apeliantės pateiktus argumentus, kad esą Komisija, LPD grupei nenusiuntusi pranešimo apie kaltinimus, pažeidė jų teises į gynybą.

70. Be to, net jei ir buvo galima turėti abejonių dėl to, ar Sprendimo *LGE* 68–83 punktuose ir Sprendimo *Philips* 91–97 punktuose pateiktais motyvais visapusiškai atsakoma į apeliančių argumentus pirmoje instancijoje, ir dėl to, ar sprendimo *LGE* 83 punkte teisingai atmetamas pagrindas pirmoje instancijoje ne kaip nepagrįstas, bet kaip netinkamas, toks kaltinimas, kuris susijęs su skundžiamų sprendimų motyvavimu, negali būti jų panaikinimo pagrindas, atsižvelgiant į tai, kad bet kuriuo atveju susijusių pagrindų atmetimas yra pagrįstas dėl pirmiau išdėstytų motyvų [32].

71. Galiausiai dėl apeliančių argumentų, susijusių su skundžiamų sprendimų motyvais, kuriais remiantis teigiama, kad visos įmonės privalo užtikrinti tinkamą informacijos, leidžiančios atsekti jų veiklą, saugojimą (Sprendimo *LGE* 86–89 punktai ir Sprendimo *Philips* 97 punktas), reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš Bendrojo Teismo tuose punktuose vartojamų žodžių „bet kuriuo atveju“ ir „be to“, šie kaltinimai yra pateikti dėl papildomų skundžiamų sprendimų motyvų ir dėl to yra netinkami.

Išvada Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui kaip nepagrįstą atmesti *LG Electronics Inc.* pateikto apeliacinio skundo pirmąjį pagrindą ginčijant 2015 m. rugsėjo 9 d. Bendrojo Teismo sprendimą *LG Electronics / Komisija*, (T-91/13, nepaskelbtas Rink.,

28 2011 m. spalio 25 d. sprendimas (C-109/10 P, EU:C:2011:686, 62 ir 64 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija). Pagal šią jurisprudenciją tuo atveju, kai neatskleidžiamas kaltę paneigiantis dokumentas, teisių į gynybą pažeidimui konstatuoti pakanka, kad asmuo įrodytų, jog tais dokumentais jis būtų galėjęs pasinaudoti tada, kai ginasi siekdamas paneigti kaltę.

29 2011 m. spalio 25 d. Sprendimas *Solvay / Komisija* (C-109/10 P, EU:C:2011:686) buvo susijęs su Komisijos byloje trūkstamais dokumentais, su kuriais *Solvay* neturėjo galimybės susipažinti ir kuriuose – kaip patvirtino pati Komisija – galėjo būti gynybai svarbios informacijos.

30 Dėl galimos kaltę paneigiančios informacijos, pateiktos atsakymuose į pranešimą apie kaltinimus kitoms į tą pačią procedūrą įtrauktoms šalims, žr. 2011 m. birželio 16 d. Sprendimą *Solvay / Komisija* (T-186/06, EU:T:2011:276, 225 punktas) ir 2011 m. birželio 16 d. Sprendimą *Bavaria / Komisija* (T-235/07, EU:T:2011:283, 119, 249–251 punktai).

31 Atitinkamai Reglamento Nr. 1/2003 18–21 straipsniai ir 27 straipsnio 2 dalis.

32 Žr. šios išvados 58–69 punktus ir 1998 m. balandžio 2 d. Sprendimą *Komisija / Sytraval ir Brink's France* (C-367/95 P, EU:C:1998:154, 47 punktas) ir 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Biret International / Taryba* (C-93/02 P, EU:C:2003:517, 60 punktas).

EU:T:2015:609) ir *Koninklijke Philips Electronics NV* pateikto apeliacinio skundo antrąjį pagrindą ginčijant 2015 m. rugsėjo 9 d. Bendrojo Teismo sprendimą *Philips / Komisija* (T-92/13, nepaskelbtas Rink., EU:T:2015:605).